

seri halinde yayımlanmış kelâmıla ilgili makaleleri de bulunmaktadır.

Müellif, Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi'nde bulunan özlük dosyasındaki tercüme-i hâl evrakında, ders takrirleri sırasında yazdığı yayımlanmamış *Şerh-i Şevâhid-i Sa'deddîn* adlı bir eseri daha bulunduğunu belirtir. Ayrıca Dârülfünun İlahiyat Fakültesi'nde hadis ilmi tarihi dersini okuturken kaleme aldığı yayımlanmamış notlarının da bulunduğu talebesi M. Hazmi Tura tarafından kaydedilmektedir (*Göldağı*, s. 20).

BİBLİYOGRAFYA :

Dersiâm Hüseyin Avni Karamehmetoğlu'nun Özlük Dosyası, Diyanet İşleri Başkanlığı Sicil Arşivi, Dosya no: 150; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 109, 145, 162-163, 174; *Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye* (1333-1334), İstanbul 1334, s. 139; Mehmet Ali Ayni, *Dârülfünun Târîhi*, İstanbul 1927, s. 74; *Vakit* (20 Haziran 1928); *Büyük Doğu*, III/61, İstanbul 1947, s. 13-14; [Yusuf Ziya Yörükân], "Dinî İnkılâp ve İslahat Hakkında", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II, nr. 73, s. 9-10; Mehmet Hazmi Tura, "Arapgir'in Tarihimize Verdiği Büyüklükler: İstanbul Dersiâm Müderrislerinden Merhum Hüseyin Avni Karamehmetoğlu", *Göldağı* (Arapgir Kültür Derneği yayını, haz. Fethi Neş'et Gemuhluoğlu — Vahit Gedikoğlu), İstanbul 1955, I, 16-20; Ebû'l-Ulâ Mardin, *Huzûr Dersleri*, İstanbul 1966, II-III, 127-132; Sadık Albayrak, *Son Devrin İslâm Akademisi Dâr-ül Hikmet-il İslâmiyye*, İstanbul 1973, s. 164-165; a.mlf., *Son Devir Osmanlı Ülemâsı*, İstanbul 1980, II, 113; Veli Ertan — Hasan Küçük, *Cumhuriyet Devrinde Din Eğitimi, Din Müesseseleri ve Din Âlimleri*, İstanbul 1976, s. 76-78; *Türkiye Maarif Tarihi*, V, 1963-1964; Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul 1983, s. 129; İsmail Kara, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi*, İstanbul 1987, II, 499.

METİN YURDAGÖR

ARAPZÂDE ALİ DEDE

(bk. ALİ DEDE, Arapzâde).

ARAPZÂDE ATÂULLAH EFENDİ

(ö. 1199/1785)

Osmanlı şeyhülislâmı.

1132 (1720) yılında doğdu. III. Ahmed devrinde uzun süre padişah imamlığı, şehzadeler hocalığı ve Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulunan Arapzâde Abdurrahman Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra on sekiz yaşında müderris oldu. On yedi yıl Ahî Çelebi, Üsküdar, Güzelhisar, Aydın, Gelibolu ve Tırnova nâibliklerinde bu-

lundu. 1170'te (1756-57) Halep kadılığına tayin edildi; kısa bir mâzuliyetten sonra Edirne kadılığı pâyesini aldı. Daha sonra 1769-1779 yılları arasında Mekte ve İstanbul kadılıklarında bulundu. 1781'de Anadolu kazaskeri oldu. Ardından, önce Rumeli kazaskerliği pâyesini aldı, sonra da fiilen Rumeli kazaskerliğine getirildi. Atâullah Efendi, 14 Şâban 1199'da (22 Haziran 1785) İvaz Paşazâde İbrâhim Beyefendi'nin yerine şeyhülislâm tayin edildi. Şeyhülislâmlık makamında ancak iki ay kadar kalabildi. Kısa bir süre sonra yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak 16 Şevval 1199'da (22 Ağustos 1785) vefat etti. Sedefçiler'de (Çarşıkapı) Sinan Paşa Medresesi hazîresine babasının yanına defnedildi. Bu aileden birçok kişinin mezar taşı bulunduğu halde Atâullah Efendi'nin mezar taşı kaybolmuştur. Kaynakların mütevazî, halim selim ve insafî biri olarak bahsettikleri Atâullah Efendi'nin herhangi bir eseri bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Devhatü'l-meşâyih, s. 109; Cevdet, *Târîh*, III, 149-150; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 553; *Sicill-i Osmânî*, III, 477; Turan Aktürk, *Arabzâde Ailesi ve Bu Ailenin Diğer Aileleri ile Vücuda Getirdiği Şıhrt Münasebetleri* (lisans tezi, 1943), İÜ Ed.Fak., s. 15-18.

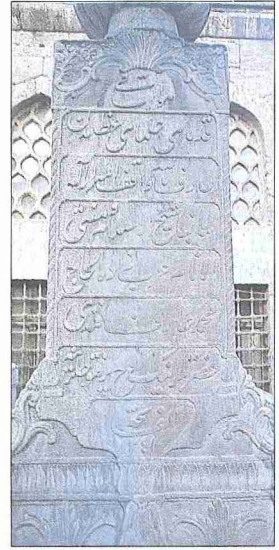
MEHMET İPŞİRLİ

ARAPZÂDE MEHMET ÂRİF EFENDİ

(1740–1826)

Osmanlı şeyhülislâmı.

1152 (1740) yılında doğdu. Şeyhülislâm Atâullah Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra kısa zamanda mahreç* ve bilâd-ı erbaa (bk. KADI) derecelerini geçerek 1785'te Yenışehr-i Fener, bir süre sonra Mekke kadısı, 1789'da da İstanbul kadısı oldu. 1795'te Anadolu, 1800'de Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. Kısa bir süre mâzuliyetten sonra ikinci defa bu göreve getirildi. III. Selim'in tahttan indirilerek yerine IV. Mustafa'nın padişah olmasından sonra şeyhülislâmlık makamında da değişiklik yapıldı ve Şerifzâde Mehmed Atâullah Efendi'nin yerine Ârif Efendi şeyhülislâm oldu (21 Temmuz 1808). Yirmi beş gün gibi çok kısa süren şeyhülislâmlık dönemi oldukça buhranlı geçti. Bu sırada İstanbul'a gelen Alemdar Mustafa Paşa III. Selim'i tekrar tahta çıkarmaya teşebbüs ederek Çelebi Mustafa Paşa'dan zorla sadâret mührünü aldı.

Arapzâde
Mehmed
Ârif
Efendi'nin
Çarşıkapı'da
Sinan
Paşa
Medresesi
hazîresindeki
mezar
taşı -
Beyazıt /
İstanbul

Diğer taraftan IV. Mustafa'yı tahttan indirmek için saraya baskı yapmaya başlayan Alemdar, Ârif Efendi'ye de padişaha bu hususu bildirme görevini verdi. Ancak şeyhülislâm böyle bir görevi üstlenmekte tereddüt gösterince Alemdar'ın hakaretine uğradı. Durumu bildirmek üzere padişahın huzuruna çıktığı zaman da iki yüzlülük ve Alemdar taraftarlığı ile suçlandı. Her iki taraftan görmüş olduğu hakaret üzerine büyük bir şaşkınlığa düşen Ârif Efendi, sonunda kendisini toparlayarak padişahın tepkisini Alemdar'a bildirdi. Bunun üzerine Alemdar saraya yaptığı baskında III. Selim'in cesedi ile karşılaşmış, gelişen olaylar sonunda IV. Mustafa'yı tahttan indirerek yerine II. Mahmud'u çıkarmıştı (28 Temmuz 1808). Saltanat değişikliğinden sonra 15 Ağustos 1808'de Ârif Efendi de azledilmiştir. Bundan sonraki hayatını talebe yetiştirerek, ilim ve hatla uğraşarak geçirmiştir. Özellikle ta'lik yazıda maharet sahibi olmuş, istinsah ettiği on kadar mushafı Ravza-i Mutahhara'ya göndermiştir. 14 Mayıs 1826'da İstanbul'da ölen Ârif Efendi Çarşıkapı'da babası ve diğer bazı yakınlarının bulunduğu Sinan Paşa Medresesi hazîresine defnedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Devhatü'l-meşâyih, s. 120-122; Cevdet, *Târîh*, VIII, 30; XII, 141-142; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 573-575; Pakalın, I, 79; İTA, I, 498-500.

MEHMET İPŞİRLİ

ARARAT

(bk. AĞRI DAĞI).